

การศึกษากรอบแนวคิดหลักสูตรศิลปศึกษาบนฐานบริบทร่วมสมัย *

A STUDY OF THE CONCEPTUAL FRAMEWORK OF AN ART EDUCATION CURRICULUM BASED ON CONTEMPORARY CONTEXT

สุชาติ ทองสิมา

Suchart Thongsima

ปณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์

Poonarat Pichayapaiboon

พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์

Pruet Siribanpitak

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: thongsima@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดหลักสูตรศิลปศึกษาและบริบทร่วมสมัย 2) ศึกษาและกำหนดลักษณะหลักสูตรศิลปศึกษาบนฐานบริบทร่วมสมัยที่ใช้หลักสูตรต้องการ 3) จัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรศิลปศึกษาบนฐานบริบทร่วมสมัย การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี แบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะแรกใช้วิธีการเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรศิลปศึกษาและด้านบริบทร่วมสมัย 19 คน ระยะที่สองใช้วิธีการเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตรจำนวน 803 คน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง กลุ่มอาจารย์ใช้ประชากรทั้งหมด กลุ่มผู้ใช้นักศึกษา และกลุ่มบัณฑิตใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการกำหนดกรอบประเด็น การให้รหัส/ทำดัชนี ติความและสรุปข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความต้องการจำเป็น ผลการวิจัยระยะแรก พบว่า 1) หลักสูตรศิลปศึกษาควรประกอบด้วย 7 รูปแบบ 1.1) ทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐาน 1.2) การจัดการเรียนรู้ศิลปศึกษา 1.3) เทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษา 1.4) ศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่น 1.5) การพัฒนาผู้ประกอบการศิลปศึกษา 1.6) ศิลปศึกษาตามศักยภาพบุคคล 1.7) สหศาสตร์ศิลปศึกษา 2) ผลการวิจัยระยะที่สอง พบว่า กลุ่มอาจารย์มีสภาพพึงประสงค์ด้านหลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐานสูงสุด กลุ่มบัณฑิตมีสภาพพึงประสงค์ด้านหลักสูตรการจัดการเรียนรู้

* Received 25 January 2021; Revised 17 June 2021; Accepted 21 June 2021

ศิลปศึกษาสูงสุด กลุ่มผู้ใช้บัณฑิตมีสภาพพึงประสงค์ด้านหลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐานสูงสุด 3) กลุ่มอาจารย์มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นหลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการศิลปศึกษาสูงสุด กลุ่มบัณฑิตมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นหลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษาและสูงสุด และกลุ่มผู้ใช้บัณฑิตมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นหลักสูตรศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่นสูงสุด

คำสำคัญ: หลักสูตรศิลปศึกษา, ศิลปศึกษาร่วมสมัย, การพัฒนาหลักสูตร

Abstract

The objectives of this research article were to 1) Study and determine the conceptual framework of art education curriculum and contemporary context. 2) Study characteristics of art education curriculum on the stakeholder's demand. 3) Rank the needs of Art Education curriculum based on contemporary context. The research methodology was a mixed method which comprised of two phases. The first phase of research was qualitative research collecting data by interviewing 19 art education and contemporary context experts. The second phase of research was quantitative research gathering data by questionnaires from 803 curriculum stakeholders. The experts were selected by purposive sampling. The teachers were the entire population. The graduate supervisors and the graduates were selected by the simple random sampling. Qualitative data was analyzed by using thematic framework, coding/indexing, Interpreting and summarizing data reduction techniques. Quantitative data was analyzed by using percentage, means, standard deviation and Modified Priority Needs Index (PNI modified) statistics. The result of 1) The first phase of research indicates that the conceptual framework of art education curriculum should comprise 7 models: 1.1) Art Education Fundamental Theory 1.2) Pedagogy Art Education 1.3) Technology and Innovation Art Education 1.4) Local and Wisdoms Art Education 1.5) Entrepreneurship Art Education 1.6) Personalization Art Education 1.7) Transdisciplinary Art Education. 2) The second phase of research found that the highest desirable condition of the teachers is the Art Education Fundamental Theory. The highest desirable condition of the graduates is the Pedagogy Art Education. The highest desirable condition of the graduate supervisors is the Art Education Fundamental theory. 3) The highest priority needs index of the teachers is the Entrepreneurship Art Education. The highest priority needs index

of the graduates is the Technology and Innovation Art Education. The highest priority needs index of the graduate supervisors is the Local and Wisdoms Art Education.

Keywords: Art Education Curriculum, Contemporary Art Education, Curriculum Development

บทนำ

การเรียนรู้การสอนศิลปะหรือศิลปศึกษามีคุณค่าต่อตัวผู้เรียนและคุณค่าต่อสังคมและในหลายด้าน เช่น ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม ช่วยพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ด้านการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ กล่าวในประเด็นนี้ว่า “ในการสร้างความคิดริเริ่มให้กับเด็ก วิชาศิลปศึกษาอาจใช้ได้ผลดีกว่าวิทยาศาสตร์เพราะเปิดโอกาสให้ใช้เครื่องมือหลายอย่างสำหรับการแสดงความคิดออกมาและความคิดนั้นสามารถพลิกแพลงได้มากกว่าวิทยาศาสตร์ เพราะศิลปศึกษามักไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว” ด้านการส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนนั้น (ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2549) ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา กล่าวว่า “ศิลปศึกษาส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทางด้านร่างกายผ่านการฝึกหัดใช้กล้ามเนื้อมือและตาและอวัยวะต่าง ๆ ให้ทำงานประสานกันอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านสติปัญญา กิจกรรมทางศิลปะส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กได้เรียนด้วยการกระทำ ได้ประสบการณ์ตรงจากการสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหา กับงานและวัสดุนานาชนิด มีขอบข่ายกว้างและแตกต่างจากกิจกรรมการเรียนด้านอื่น ๆ ด้านสังคม ศิลปะเป็นสื่อให้เด็กได้มีโอกาสมากขึ้นในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในบ้าน โรงเรียน และชุมชน นำไปสู่การเพิ่มประสบการณ์การฝึกนิสัยและทักษะทางสังคม ด้านอารมณ์ ศิลปะสนองความต้องการที่จะแสดงออกและสร้างสรรค์ เมื่อเด็กเกิดความสำเร็จก็จะพอใจ แจ่มใส เบิกบาน การแสดงออกโดยเสรีด้วยตนเองทำให้เด็กมีอารมณ์มั่นคงและเกิดความมั่นใจในตัวเอง” ในด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติและส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในระดับสากล (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2549) โดย UNESCO กล่าวถึงคุณค่าของศิลปศึกษาว่า “ช่วยส่งเสริมการแสดงออกของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยแต่ละวัฒนธรรมมีการแสดงออกทางศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ผลงานศิลปะทั้งรูปแบบร่วมสมัยและแบบประเพณีแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ความงาม มรดก และความสมบูรณ์ของอารยธรรมมนุษย์ที่ไม่ซ้ำกัน ในหลายประเทศวัฒนธรรมของตนทั้งที่จับต้องได้และไม่ได้กำลังสูญหายเพราะไม่ได้ถูกถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง จึงจำเป็นต้องมีวิชาศิลปศึกษาเพื่อรวบรวมและถ่ายทอดมรดกนี้” (UNESCO, 2006) ด้านเศรษฐกิจนั้นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์หรือเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมก็มีศิลปศึกษาเป็นพื้นฐานโดย UNESCO ได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า “การเรียนรู้ด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ (Arts Education) เป็นวิธีการช่วยให้ประเทศ

ต่าง ๆ สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จำเป็นต่อการดึงดูดทุนทางวัฒนธรรมอันมีค่าของพวกเขา การดึงดูดทรัพยากรและทุนเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญหากประเทศต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจด้านวัฒนธรรม (ความคิดสร้างสรรค์) ที่เข้มแข็งและยั่งยืน อุตสาหกรรมนี้มีศักยภาพและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะในประเทศที่มีการพัฒนาน้อย” จากความสำคัญของศิลปศึกษาดังกล่าวทำให้มีหลักสูตรศิลปศึกษาตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาไปจนถึงอุดมศึกษา

ปัจจุบันมีกระแสความเปลี่ยนแปลงมากมายที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ ความเคลื่อนไหวในระดับสากล นโยบายจากภาครัฐ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ความก้าวหน้าในวงวิชาการ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี รวมถึงด้านบทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งที่เปิดสอนในหลักสูตรสาขาวิชานี้เอง ด้านความเคลื่อนไหวในระดับสากล ได้แก่ ประเด็นเรื่องความเสี่ยงโลก (World Economic Forum, 2018) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญและผู้มีอำนาจตัดสินใจทั่วโลกได้วิเคราะห์ความเสี่ยงที่เร่งด่วนที่สุดที่โลกกำลังเผชิญและนำเสนอในรายงาน The Global Risks Report ตั้งแต่ปี 2018 ต่อเนื่องจนถึง 2021 ทุกปี รายงานนี้ครอบคลุมถึงความเสี่ยงที่เน้นสี่ประเด็นหลัก ได้แก่ การเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยทางโลกไซเบอร์ ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ กระแสด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้แก่ ทิศทางของนโยบายรัฐ เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการศึกษาชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งล้วนแต่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงเป็นหลัก ด้านวิชาการได้แก่ กระแสแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ ในแวดวงศิลปศึกษาเอง เช่น แนวคิดศิลปศึกษาหลังสมัยใหม่ที่เน้นเรื่องศิลปะเพื่อสังคมที่มีความหลากหลายอันจะนำไปสู่การยอมรับและเข้าใจซึ่งกันและกัน (สันติ คุณประเสริฐ, 2547) แนวคิดวัฒนธรรมทางสายตา (Visual Culture) ที่เน้นเรื่องความสามารถในการเข้าใจนัยของการสื่อสารทางสายตา (Visual Literacy) ผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งแบบดั้งเดิมและแบบร่วมสมัยที่อยู่รอบตัว (Freedman, K., 2003) รวมถึงการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ระหว่างศิลปะกับศาสตร์อื่น ๆ เช่น สเต็มศึกษา (STEAM) ซึ่งนำศิลปะไปบูรณาการกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์เพื่อช่วยให้เรียนรู้รายวิชาเหล่านี้ดีขึ้นเพราะศิลปะช่วยเพิ่มจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ทำให้นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม แก้ปัญหา หาคำตอบ และให้เหตุผลโดยใช้ทักษะต่าง ๆ ร่วมกันในการเรียนรู้และทำงานด้วยความคิดสร้างสรรค์ (สิรินทร์ ลัดดาภิบาล บุญเชิดชู, 2558) หรือด้านการพัฒนาคน ศิลปะบำบัดกลุ่มมนุษย์ปรัชญา (Anthroposophic Art Therapy) ใช้การบูรณาการทัศนศิลป์กับศิลปะแขนงอื่นเพื่อสอนเด็กหรือพัฒนาคนไข้โดยองค์รวมทั้งทางกายและทางจิตเพื่อลดอาการโรคเรื้อรังและทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น (Hamre, H. J. et al. , 2007) ทางด้านเทคโนโลยีก็มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการศึกษามากขึ้น เช่น การเรียนที่มุ่งตอบสนองศักยภาพผู้เรียนรายบุคคล การเรียนแบบออนไลน์ เรียนผ่านแอปพลิเคชัน และการเรียนรู้ผ่าน

อุปกรณ์สื่อสาร Machine Learning: edtech (วรารณ สามโกเศศ, 2560) เป็นต้น นอกจากนี้ ประสิทธิภาพของสถาบันอุดมศึกษาที่ส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่และอัตลักษณ์ของแต่ละสถาบัน บางแห่งเน้นบทบาทระดับท้องถิ่น ชุมชน บางแห่งเน้นบทบาทระดับชาติและสากล

หลักสูตรศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความสำคัญ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแต่ละครั้งส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาหลักสูตรในระดับอื่น ๆ เช่น หลักสูตรศิลปศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษา การปรับเปลี่ยนควรเป็นไปโดยคำนึงถึงทิศทางที่ตอบสนองแนวโน้มปัจจัยในด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่จากการศึกษาข้อมูลหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันแต่ละแห่งในปัจจุบันเบื้องต้น พบว่า ยังคล้ายกับที่เคยเป็นมาในอดีต ยังมีเนื้อหาที่เน้นทฤษฎีและทักษะอยู่เพียงในศาสตร์ตน เชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี นวัตกรรม การบูรณาการต่างศาสตร์และตอบสนองบริบทร่วมสมัยที่กล่าวมาไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการศึกษากรอบแนวคิดหลักสูตรศิลปศึกษานานาชาติบริบทร่วมสมัย โดยดำเนินการศึกษากับผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั่วประเทศ ผลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินนโยบายด้านการเรียนรู้ศิลปศึกษาทุกระดับและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และประเทศในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดหลักสูตรศิลปศึกษาและบริบทร่วมสมัย
2. เพื่อศึกษาและกำหนดลักษณะหลักสูตรศิลปศึกษานานาชาติบริบทร่วมสมัยที่ผู้ใช้หลักสูตรต้องการ
3. เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรศิลปศึกษานานาชาติบริบทร่วมสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเป็นแบบผสม มี 2 ระยะ ระยะแรกใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ระยะที่สองใช้วิธีการเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้คือผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษาระดับอุดมศึกษา 4 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยเกณฑ์การคัดเลือก จำนวน 19 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรศิลปศึกษาซึ่งมีประสบการณ์การสอนและพัฒนาหลักสูตรกว่า 10 ปี และผู้เชี่ยวชาญด้านบริบท

ร่วมสมัย ได้แก่ นักออกแบบ นักอนาคตศึกษา นักการศึกษาทางเลือก นักศิลปะบำบัด นักธุรกิจทางศิลปะ เจ้าของ SME ผู้บริหารองค์กรทางศิลปะ

2. อาจารย์สาขาวิชาศิลปศึกษา จำนวน 97 คน จากประชากรอาจารย์ทั้งหมด 106 คนใน 20 สถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรศิลปศึกษา ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

3. ผู้ใช้บัณฑิต คุณสมบัติเป็นผู้ใช้บัณฑิตในสถานศึกษาที่เป็นผู้บริหาร หัวหน้างานโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระ และครูพี่เลี้ยงในหมวดวิชาศิลปะ และผู้ใช้บัณฑิตนอกกระบวนการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรทางศิลปะ หัวหน้างานในองค์กร นายจ้างและผู้ประกอบการด้านศิลปะ ไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Khazanie, R. (Khazanie, R., 1996) ความเชื่อมั่น 95% ผู้วิจัยเก็บที่จำนวน 389 คน ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือไม่น้อยกว่า 385 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย

4. บัณฑิตศิลปศึกษา คุณสมบัติเป็นผู้ที่จบการศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษามา 3 - 5 ปี หรือจบปีการศึกษา 2557 - 2559 (พ.ศ. 2558 - 2560) ดำเนินการเก็บข้อมูลปีการศึกษา 2562 (พ.ศ. 2563) จาก 16 สถาบันที่มีบัณฑิตปีดังกล่าว ขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ที่ความเชื่อมั่น 95% จากจำนวนบัณฑิต 1778 คน ผู้วิจัยเก็บที่จำนวน 317 คน ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือไม่น้อยกว่า 317 คน ใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรศิลปศึกษาและด้านบริบทร่วมสมัย
2. แบบสอบถามอาจารย์ศิลปศึกษา
3. แบบสอบถามบัณฑิตศิลปศึกษา
4. แบบสอบถามผู้ใช้บัณฑิตศิลปศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยมี 2 ระยะ ทุกระยะผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสองระยะใช้เวลาประมาณ 12 เดือน

การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดหลักสูตรศิลปศึกษาและบริบทร่วมสมัย: ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานด้านหลักสูตรศิลปศึกษา ด้านบริบทร่วมสมัยและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาหลักสูตร จากนั้นนำ

ข้อมูลไปใช้สร้างเครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาแก้ไขและใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรศิลปศึกษาและด้านบริหารร่วมสมัย ได้คำตอบเรื่องกรอบแนวคิดหลักสูตรศิลปศึกษาร่วมสมัยเพื่อนำไปใช้สร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในวิจัยระยะที่ 2

การวิจัยระยะที่ 2 ศึกษาลักษณะหลักสูตรศิลปศึกษาบนฐานบริหารร่วมสมัยที่ผู้ใช้หลักสูตรต้องการ: ใช้วิธีการเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากวิจัยระยะที่ 1 มาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดหลักสูตรต้นแบบและสร้างแบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตรประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้บัณฑิต กลุ่มบัณฑิต และกลุ่มอาจารย์ จากนั้นนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านพิจารณา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ระหว่าง 0.6 - 1.0 ทำการปรับปรุงและนำไปทดลองใช้กับกลุ่มคล้ายประชากรจริงประกอบด้วยอาจารย์ 12 คน บัณฑิต 19 คน และผู้ใช้บัณฑิต 18 คน ได้ความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคของแบบสอบถามของอาจารย์ 0.99 ของบัณฑิต 0.98 และของผู้ใช้บัณฑิต 0.94 จากนั้นเก็บข้อมูลจริง ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตร

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการกำหนดกรอบประเด็น การให้รหัส/ทำดัชนีข้อมูล ติความและสรุปข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และจัดลำดับความต้องการจำเป็นโดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI_{modified})

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1

กรอบแนวคิดหลักสูตรศิลปศึกษาบนฐานบริหารร่วมสมัยจากการวิจัยระยะที่ 1 ประกอบด้วย 7 รูปแบบ

1. หลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐาน (Fundamental Theory Art Education) เป็นความรู้พื้นฐานหรือความรู้แบบวิชาแกนศิลปศึกษาที่ครูศิลปะจำเป็นต้องมี ตามมาตรฐานวิชาชีพเพื่อให้แน่ใจได้ว่าบัณฑิตทุกคนที่จบการศึกษาจะมีคุณสมบัติด้านความรู้ทางทฤษฎีความสามารถด้านการสร้างสรรค์ศิลปะและความสามารถในการสอนในระดับเพียงพอแก่การนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพหรือนำไปต่อยอด

2. หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา (Pedagogy Art Education) เน้นผลิตบัณฑิตที่สามารถจัดการเรียนรู้ศิลปศึกษาแก่ผู้เรียนกลุ่มต่าง ๆ ด้วยความชำนาญ

เชื่อมโยงเนื้อหาหลักสูตรกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น การวาดภาพ การปั้น ภาพพิมพ์ สื่อผสม คุณค่าของศิลปะ ดังนั้นเนื้อหาด้านศิลปะร่วมสมัย เช่น มัลติมีเดีย ศิลปะจัดวาง วีดิโอ อาร์ตจึงไม่จำเป็น ที่สำคัญอีกส่วนคือความรู้ด้านการสอน จิตวิทยาพัฒนาการเพื่อวิเคราะห์ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน และควรมีความรู้เรื่องการสอนผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ผู้มีความต้องการพิเศษ เพราะอนาคตเด็กจะลดลงคนกลุ่มนี้จะเพิ่มขึ้น จึงเน้นศิลปะเพื่อบำบัด พักผ่อน งานอดิเรก ไม่เน้นทักษะ

3. หลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษา (Technology and Innovation Art Education) เน้นผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะด้านเทคโนโลยีและการพัฒนา นวัตกรรม ความรู้ด้านเทคโนโลยีใช้เพื่อแสวงหาความรู้ สร้างสรรค์ผลงานวิชาการ งานศิลปะ และจัดการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มใหม่ที่เกิดมาพร้อมเทคโนโลยี การเรียนรู้ไม่ได้อยู่แค่ในโรงเรียน แต่อยู่ในรูปแบบสื่อดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ เทคโนโลยีสเต็มมิ่ง หลักสูตรควรมีเนื้อหาใหม่เป็น ความรู้อนาคต เช่น การเขียนโค้ด (Coding) กรณีต้องการสร้างซอฟต์แวร์ แอปพลิเคชันสอน ศิลปะให้เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้มีความต้องการพิเศษซึ่งต้องการปฏิสัมพันธ์ (Interactive) แต่ไม่มี เครื่องมือให้ครูต้องสร้างเองได้ และหลักสูตรต้องผลิตครู บุคลากรที่สามารถสร้างนวัตกรรมทาง ศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา สังคม ตอบสนองทิศทางการพัฒนาประเทศในบริบทที่ ศิลปศึกษาเกี่ยวข้อง

4. หลักสูตรศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่น (Local and Wisdoms Art Education) เน้นผลิตบัณฑิตที่มีส่วนในการทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่น ชุมชน เพราะบริบทพื้นที่ ของสถาบันการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นจะมีบริบททางวัฒนธรรม เช่น ทรัพยากร ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ชัดเจน การนำเข้ามาใช้ออกแบบหลักสูตรจะทำให้ได้บัณฑิตกลับไปพัฒนาชุมชน สังคมได้ตรงความต้องการ นอกเหนือจากการสอน หลักสูตร ควรทำให้บัณฑิตนำความรู้ไปพัฒนาชุมชนที่อยู่ด้วยการศึกษาและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ให้งอกงาม เช่น ใช้ศิลปะเพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรม หัตถกรรม ผลิตสินค้านชุมชน

5. หลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลปศึกษา (Entrepreneurship Art Education) เน้นผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ด้านการเป็นผู้ประกอบการด้านศิลปะและการ บริหารจัดการเชิงธุรกิจเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพอื่นทางศิลปศึกษา เพราะมีบัณฑิตจำนวนมากที่ทำงานบริษัทหรือกิจการส่วนตัวไม่ได้เป็นครู และมีวิชาในหลักสูตรที่สามารถต่อยอด ความรู้ด้านธุรกิจและการประกอบการได้แต่ที่ผ่านมาหลักสูตรยังไม่นำเสนอความรู้ด้านนี้ชัดเจน ทั้งที่เป็นความรู้สำคัญใช้ได้กับทุกงานในศิลปศึกษาทั้งแบบแสงและไม่แสงกำไร

6. หลักสูตรศิลปศึกษาตามศักยภาพบุคคล (Personalization Art Education) เน้นผลิตบัณฑิตที่ชำนาญในศาสตร์ในสาขาด้านใดด้านหนึ่งเชิงลึกตามความ ต้องการ หลักสูตรศิลปศึกษาในอดีตเน้นการเรียนรู้ที่กว้าง หลากหลายด้วยวิชาบังคับ ผู้เรียน เลือกริเรียนได้น้อย ปัจจุบันควรให้เสรีภาพให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควรปลายเปิดโดยมีวิชาแกน

ตามมาตรฐานกลางไว้ชุดหนึ่งและให้ผู้เรียนเลือกวิชาที่เหลือเองเพื่อสร้างความชำนาญเฉพาะด้านเชิงลึกตามที่สนใจ เช่น กลุ่มวิชาจิตรกรรมชั้นสูง กลุ่มวิชาออกแบบ ปัจจุบันหลายโรงเรียนมีแผนการเรียนเฉพาะทาง เช่น จิตรกรรม แฟชั่น อนิเมชัน แทนแผนวิทย์ - ศิลป์ ต้องการครูที่ชำนาญเฉพาะด้าน หลักสูตรนี้ยังสนองบัณฑิตที่ไม่ได้เป็นครูซึ่งต้องการความรู้เฉพาะทางเพื่อประกอบอาชีพอื่น

7. หลักสูตรสหศาสตร์ศิลปศึกษา (Transdisciplinary Art Education) เน้นผลิตบัณฑิตที่สามารถบูรณาการข้ามศาสตร์เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เช่น การจัดการเรียนรู้ งานวิชาการ งานศิลปะและนวัตกรรม ด้านการเรียนการสอนช่วยให้เข้าใจศาสตร์อื่นง่ายขึ้น สร้างแรงจูงใจในการเรียนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เช่น สติศึกษา หรือบูรณาการเป็นวิชาใหม่ไม่ล้าสมัย บูรณาการศาสตร์ร่วมกลุ่มสาระศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์เพื่อการพัฒนาสุนทรียะ บูรณาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์กับการออกแบบในศิลปะทำให้เกิดคอมพิวเตอร์กราฟิก ศิลปะกับแพทย์เกิดเวชภัณฑ์และศิลปะบำบัด บูรณาการเพื่อสร้างนวัตกรรมเพราะนวัตกรรมส่วนหนึ่งคือการทำงานข้ามสาขา ศิลปะร่วมสมัยระดับสากลคือการทำงานข้ามสาขาของทัศนศิลป์และศาสตร์อื่นแต่หลักสูตรศิลปศึกษาไทยยังเน้นแค่ทัศนศิลป์ ซึ่งตรงข้ามกับสากล นำไปสู่นวัตกรรมได้จำกัด

ผลการวิจัยระยะที่ 2

หลักสูตรศิลปศึกษาที่อาจารย์ บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิตพึงประสงค์ และมีลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความต้องการจำเป็น สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์

ที่	รายการ	อาจารย์					บัณฑิตศิลปศึกษา					ผู้ใช้บัณฑิต				
		สภาพปัจจุบัน		สภาพพึงประสงค์		PN _{modified} (D-I)	สภาพปัจจุบัน		สภาพพึงประสงค์		PN _{modified} (D-I)	สภาพปัจจุบัน		สภาพพึงประสงค์		PN _{modified} (D-I)
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	
1.	หลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐาน	3.51	.34	4.44	.19	0.26	3.78	.25	4.40	.11	0.16	3.97	.14	4.51	.09	0.14
2.	หลักสูตรการจัดการเรียนรู้อย่างบูรณาการทางศิลปศึกษา	3.29	.49	4.25	.24	0.29	3.79	.24	4.41	.12	0.16	3.92	.20	4.47	.10	0.14
3.	หลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษา	2.94	.42	4.13	.20	0.40	3.48	.21	4.30	.08	0.24	3.77	.06	4.46	.05	0.18
4.	หลักสูตรศิลปศึกษา	3.33	.29	4.35	.14	0.31	3.62	.16	4.31	.08	0.19	3.77	.22	4.44	.11	0.18

ที่	รายการ	อาจารย์			บัณฑิตศิลปศึกษา						ผู้ใช้บัณฑิต				
		สภาพ		PN _I modified (I-D)/D	สภาพ		PN _I modified (I-D)/D	สภาพ		PN _I modified (I-D)/D	สภาพ		PN _I modified (I-D)/D		
		ปัจจุบัน (D)	พึงประสงค์ (I)		ปัจจุบัน (D)	พึงประสงค์ (I)		ปัจจุบัน (D)	พึงประสงค์ (I)		ปัจจุบัน (D)	พึงประสงค์ (I)			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
เพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่น															
5.	หลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลปศึกษา	2.75	.35	4.03	.17	0.47		3.37	.16	4.18	.10	0.24		3.78	.24
6.	หลักสูตรศิลปศึกษาตามศักยภาพบุคคล	3.21	.41	4.22	.17	0.31		3.64	.15	4.36	.06	0.20		3.84	.06
7.	หลักสูตรสหศาสตร์ศิลปศึกษา	2.49	.47	3.78	.34	0.29		3.42	.17	4.20	.12	0.23		3.84	.05

จากตารางที่ 1 ความคิดเห็นของอาจารย์ต่อสภาพปัจจุบันของหลักสูตรศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$) ระดับความคิดเห็นรองลงมากคือหลักสูตรศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.33$)

ความคิดเห็นของอาจารย์ต่อสภาพพึงประสงค์ของหลักสูตรที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) ระดับความคิดเห็นรองลงมากคือหลักสูตรศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$)

ความคิดเห็นของอาจารย์ต่อผลการประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรที่มีค่า $PN_{I\text{modified}}$ สูงสุดคือหลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลปศึกษา ($PN_{I\text{modified}} = 0.47$) ระดับความคิดเห็นรองลงมากคือหลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษา ($PN_{I\text{modified}} = 0.40$)

ความคิดเห็นของบัณฑิตศิลปศึกษาต่อสภาพปัจจุบันของหลักสูตรศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ทางศิลปศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) ระดับความคิดเห็นรองลงมากคือหลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$)

ความคิดเห็นของบัณฑิตศิลปศึกษาต่อสภาพพึงประสงค์ของหลักสูตรที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

($\bar{X} = 4.41$) ระดับความคิดเห็นรองลงมาคือหลักสูตรทฤษฎีศิลป์ศึกษาเป็นฐานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$)

ความคิดเห็นของบัณฑิตศิลป์ศึกษาต่อผลการประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุดคือหลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลป์ศึกษา ($PNI_{modified} = 0.24$) และหลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลป์ศึกษา ($PNI_{modified} = 0.24$) ระดับความคิดเห็นรองลงมาคือหลักสูตรสหศาสตร์ศิลป์ศึกษา ($PNI_{modified} = 0.23$)

ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตศิลป์ศึกษาต่อสภาพปัจจุบันของหลักสูตรศิลป์ศึกษาที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรทฤษฎีศิลป์ศึกษาเป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) ระดับความคิดเห็นรองลงมาคือหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ทางศิลป์ศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$)

ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตศิลป์ศึกษาต่อสภาพพึงประสงค์ของหลักสูตรศิลป์ศึกษาที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรทฤษฎีศิลป์ศึกษาเป็นฐานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$) ระดับความคิดเห็นรองลงมาคือหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ทางศิลป์ศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$)

ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตศิลป์ศึกษาต่อผลการประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุดคือหลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลป์ศึกษา ($PNI_{modified} = 0.18$) และหลักสูตรศิลป์ศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่น ($PNI_{modified} = 0.18$) ระดับความคิดเห็นรองลงมาคือหลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลป์ศึกษา ($PNI_{modified} = 0.16$)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของอาจารย์ต่อสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของหลักสูตรศิลป์ศึกษาที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรทฤษฎีศิลป์ศึกษาเป็นฐาน ความคิดเห็นของอาจารย์ต่อผลการประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุดคือหลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลป์ศึกษา เหตุที่อาจารย์ให้ความสำคัญเพราะเนื้อหาด้านการบริหารจัดการและการเป็นผู้ประกอบการปรากฏในหลักสูตรศิลป์ศึกษาก่อนหน้านี้น้อยมากพบเนื้อหาเชิงธุรกิจแค่สามหลักสูตร อีกทั้งเรื่องการบริหารจัดการและการประกอบการ เป็นทักษะที่ผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยนี้ระบุว่าเป็นสำหรับบัณฑิตทางด้านศิลปะและจำเป็นสำหรับยุคนี้ มีระบุในทักษะศตวรรษที่ 21 (The Partnership for 21st Century Skills, 2011) ว่าปัจจุบันต้องผสมผสาน “ความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ” ไว้ในหลักสูตรการศึกษา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ส่วนของการพัฒนาภาคการค้าและการลงทุนระบุถึงการ “ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมโดยสร้างผู้ประกอบการใหม่ที่มีจิตวิญญาณในการเป็นผู้ประกอบการที่มีทักษะ

การทำธุรกิจ รู้จักใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิต การจัดการ การขาย เป็น Smart SMEs และพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองโดยสนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการกำหนดหลักสูตรที่เกี่ยวกับทักษะการเป็นผู้ประกอบการทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดมศึกษาและสายอาชีพให้มีความรู้ความเข้าใจในการเริ่มต้นธุรกิจ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) และในแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันในหัวข้อ “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ได้ระบุถึงการ “เพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคตบนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) การเป็นผู้ประกอบการเป็นเรื่องใหม่สำหรับหลักสูตรศิลปศึกษาที่ไม่เคยถูกนำเสนอโดยชัดเจนมาก่อนแต่ในทางการศึกษา ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ ได้กล่าวถึงการศึกษาเชิงผลิตภาพที่จะมาช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมที่ประเทศกำลังเผชิญซึ่งทักษะการเป็นผู้ประกอบการและการบริหารจัดการเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการนี้สรุปได้ว่า “การศึกษา 4.0 มีเป้าหมายเพื่อสร้างคนให้พร้อมไปสร้างนวัตกรรมซึ่งนวัตกรรมจะเกิดหลังจากการคิดค้นสิ่งใหม่ (Invention) ได้แล้ว การหาประโยชน์จากสิ่งใหม่นั้นจำเป็นต้องมีทักษะการคิดประกอบการและทักษะการคิดผู้นำซึ่งจำเป็นต่อการนำสิ่งใหม่ไปสู่ตลาดเพื่อให้เป็นนวัตกรรม (Innovation) ให้ได้” (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2559)

ความคิดเห็นของบัณฑิตต่อสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาความคิดเห็นของบัณฑิตต่อผลการประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุดคือหลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษาและหลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลปศึกษา เหตุที่หลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษามีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุดในกลุ่มบัณฑิตเพราะความรู้ด้านนี้มีความจำเป็นสำหรับการทำงานยุคปัจจุบันไม่ว่าจะในบทบาทของครูหรือบทบาทอื่นก็ตาม โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการศึกษาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการทำงานโดยสิ้นเชิง ความรู้ด้านนี้ยังปรากฏอยู่ในทั้งทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และในมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี หลักสูตรครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ (มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรสี่ปี) พ.ศ. 2562, 2562) ที่ระบุคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ว่า “เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม มีทักษะศตวรรษที่ 21 มีความสามารถคิดวิเคราะห์ การคิดขั้นสูง ความฉลาดดิจิทัล ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะข้ามวัฒนธรรม รู้เท่าทันสื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่” ในแผนการศึกษาชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) และหลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลปศึกษาเป็นอีกหนึ่งหลักสูตรที่มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุดในกลุ่มบัณฑิตเช่นเดียวกับการคิดเห็นของกลุ่มอาจารย์ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะนอกจากความรู้ด้านการพัฒนาผู้ประกอบการทางศิลปศึกษาจะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว บัณฑิตในงานวิจัยนี้จำนวนมากไม่ได้ประกอบอาชีพครูศิลปะตามที่เรียนมาแต่ประกอบกิจการส่วนตัวหรือทำงานบริษัทเอกชนจึงต้องการสมรรถนะทางด้านนี้เพื่อใช้ประกอบวิชาชีพ

ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตต่อสภาพปัจจุบันและต่อสภาพพึงประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดได้แก่หลักสูตรทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐาน ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตต่อผลการประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของหลักสูตรที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุดได้แก่หลักสูตรเทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษา และหลักสูตรศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่น เหตุที่ผู้ใช้บัณฑิตให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมส่วนหนึ่งเพราะเรื่องนี้เป็นประเด็นสากลในปัจจุบัน ทุกประเทศรวมถึงประเทศไทยต้องการองค์ความรู้ด้านนี้เพื่อใช้พัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนดังที่ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กล่าวว่า “ถนนของประชาคมโลกทุกสายมุ่งสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 นั่นคือการพลิกโลกด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม คำว่า “ชาติแห่งนวัตกรรม” คือการประกาศเจตนารมณ์ของรัฐบาลไทยในการก้าวสู่การแข่งขันที่นำทางด้วยนวัตกรรมเช่นเดียวกัน” (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2562) และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ กล่าวถึงนโยบายไว้สรุปได้ว่าการกำหนดให้ “มีการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการสนับสนุนสังคมไทยให้มีคุณภาพ เท่าเทียมและเป็นธรรม โดยเน้นที่ความมั่นคงของมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และใช้เป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาประเทศไทยที่ส่งผลกระทบต่อสายงานทุกภาคส่วนตั้งแต่ธุรกิจขนาดใหญ่ไปจนถึง SME อุตสาหกรรมทุกระดับตั้งแต่กลุ่มอุตสาหกรรมดั้งเดิมจนถึงกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่” (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ, 2555) จะเห็นได้ว่าความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมส่งผลต่อธุรกิจทุกระดับและทุกภาคส่วน ผู้ใช้บัณฑิตจึงต้องการสมรรถนะด้านนี้ในตัวบัณฑิต ศิลปศึกษาส่วนหนึ่งที่ผู้ใช้บัณฑิตให้ความสำคัญกับหลักสูตรศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่นเพราะผู้ใช้บัณฑิตจำนวนมากปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นซึ่งมีอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมสูงจึงต้องการหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการท้องถิ่น ซึ่งทุกหลักสูตรที่ถูกสร้างขึ้นรวมถึงหลักสูตรศิลปศึกษาจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและชุมชนที่สถาบันการศึกษานั้นตั้งอยู่ ดังที่ มารุต พัฒนา กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรที่มีต่อท้องถิ่นหรือชุมชนว่า “หลักสูตรมีความสำคัญต่อชุมชนในฐานะที่เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพของ

ผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนอาจมีความต้องการที่แตกต่างกัน” (มารุต พัฒนาผล, 2562) สอดคล้องกับที่ ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนารัตน์ กล่าวไว้สรุปได้ว่า “ถ้าเพียงหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถตอบสนองความต้องการผู้เรียนท้องถิ่นได้ครบถ้วน ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตนเองเพื่อให้สามารถปรับตัวให้รับกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น การเรียนเรื่องของท้องถิ่นทำให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง รู้จักชีวิต มีความรัก ความผูกพันต่อสังคม สิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง เกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น” (อมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนารัตน์, 2557) สอดคล้องกับ Demarest, A. B. กล่าวถึงใช้หลักสูตรที่สถานที่หรือท้องถิ่นเป็นฐาน (Place - Based Education) สรุปได้ว่า “เป็นกระบวนการนำชุมชน ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมท้องถิ่นมาใช้ในการสอนด้วยการบูรณาการวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร การสอนแนวนี้นั้นเน้นประสบการณ์เรียนรู้ในโลกแห่งความเป็นจริง ช่วยให้ผู้เรียนผูกพันกับชุมชน จะรู้สึกรักโลก ธรรมชาติ มุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่พลเมืองที่มีส่วนร่วมและเสียสละ วิถีชีวิตชุมชนและคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะถูกทำให้ดีขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมของพลเมือง องค์กรชุมชนท้องถิ่นในการศึกษาของโรงเรียน” (Demarest, A. B., 2015)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

หลักสูตรศิลปศึกษาในปัจจุบันตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญและความต้องการของผู้ใช้หลักสูตรควรประกอบด้วย 7 รูปแบบได้แก่ 1) ทฤษฎีศิลปศึกษาเป็นฐาน 2) การจัดการเรียนรู้ศิลปศึกษา 3) เทคโนโลยีและนวัตกรรมศิลปศึกษา 4) ศิลปศึกษาเพื่อภูมิปัญญาและท้องถิ่น 5) การพัฒนาผู้ประกอบการศิลปศึกษา 6) ศิลปศึกษาตามศักยภาพบุคคล 7) สหศาสตร์ศิลปศึกษา ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน สถาบัน และหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนผู้วางนโยบายด้านการศึกษาระดับสามารถนำผลวิจัยไปใช้วางแผนหรือจัดหลักสูตรการศึกษา ด้านศิลปะที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งปัจจุบันและอนาคตเพราะเป็นวิจัยที่ผ่านการเก็บข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องวงการศิลปศึกษาที่ครอบคลุมที่สุด ในอนาคตควรมีการวิจัยสภาพความต้องการของบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตหลังจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 เนื่องจากส่งผลกระทบในวงกว้างต่อสังคม เศรษฐกิจ และวิถีการผลิตบัณฑิต และควรมีการศึกษาสภาพพึงประสงค์หลักสูตรศิลปศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและกำหนดทิศทางการศึกษาของประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาวัฒนธรรมหลักสูตรศิลปศึกษาบนฐานบริบทร่วมสมัย” หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะ

ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ และศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ ที่ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

เอกสารอ้างอิง

- ก่อ สวัสดิ์พานิชย์. (2549). ศิลปศึกษากับการพัฒนาประเทศ. ใน เลิศ อานันท์ชนะ (บรรณาธิการ). แนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษา. (หน้า 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2549). ศิลปะกับชีวิตประจำวันของเด็ก. ใน เลิศ อานันท์ชนะ (บรรณาธิการ). แนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษา. (หน้า 27). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2559). การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรสี่ปี) พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนพิเศษ 56 ง หน้า 12 (6 มีนาคม 2562).
- มารุต พัฒนาผล. (2562). แนวคิดหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- วรารณ สามโกเศศ. (2560). edtech เปลี่ยนแปลงโลกการเรียนรู้. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 2561 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/642050>
- สันติ คุณประเสริฐ. (2547). การเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนว Postmodernism. ใน ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ (บรรณาธิการ). ศิลปศึกษา จากทฤษฎีสู่การสร้างสรรค์. (หน้า 60). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมแห่งชาติ. (2555). นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 - 2564). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2562). Toward Innovation Nation. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สิรินทร์ ลัดดาภิบาล บุญเชิดชู. (2558). STEM to STEAM Plus STREAM and STEMM. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 13(1), 6-16.
- ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาร. (2557). หลักสูตรท้องถิ่น: วาทกรรมว่าด้วย “หลักสูตร” และแนวโน้มการวิจัยด้านหลักสูตรจากมุมมองเชิงวิพากษ์และหลังสมัยใหม่. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16(3), 200- 213.
- Demarest, A. B. (2015). Placed-based Curriculum Design. New York: Routledge.
- Freedman, K. (2003). Teaching Visual Culture. New York: Teacher College Press.
- Hamre, H. J. et al. . (2007). Anthroposophic Art Therapy in Chronic Disease: A Four-Year Prospective Cohort Study. EXPLORE The Journal of Science and Healing, 3(4), 365-371.
- Khazanie, R. (1996). Statistics in a World of Applications. (4th ed.). New York: Harper Collins.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Sizes for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- The Partnership for 21st Century Skills. (2011). Framework for 21st Century Learning. Washington, DC: P21. Retrieved April 30, 2016, from http://www.p21.org/our-work/p21-framework_flyer_updated_april_2009.pdf
- UNESCO. (2006). Road Map for Arts Education. Lisbon: UNESCO.
- World Economic Forum. (2018). The Global Risks Report 2018 13th Edition. Geneva: World Economic Forum.